

Párhuzamos emlékezések és elmélkedések egy módszertani segédkönyv ürügén

A Könyvtárostanárok Egyesületének égisze alatt indított szakmai sorozat (*Kis KTE Könyvek*) második tagját üdvözölhetjük a XI. Nyári Akadémia résztvevőihöz eljuttatott, szép kivitelű módszertani kiadványban. Mind a 2006-ban megjelent első kötet (Pappné Vőneki Erzsébet: *Természetes. Természettudományi ismeretszerzés könyvvel – könyvtárral. Feladatgyűjtemény*), mind Bondor Erika könyve hiánypótló, originális tartalmú segédeszköz a könyvtárostanárok mindennapi szakmai munkájához. Az NKA támogatásának köszönhetően mindkét anyaghoz ingyen juthatott az egyesület tagsága.

Bondor Erikának a fenti témában megírt munkája nem előzmények nélkül való, első szárnypróbálgatás. A téma iránti érdeklődése a 90-es évek első felétől figyelemmel kísérhető. Mind a szerző által vezetett Berzsenyi Dániel Gimnázium könyvtárában megvalósított informatikai fejlesztések, mind pedig az iskolai könyvtári kutatómunkájában született eredmények arról tanúskodnak, hogy a korszerű infokommunikációs technikákat, eszközöket célirányosan és funkcionálisan integrálni tudta a könyvtár egyre tágasabb tevékenységi körében és kapcsolatrendszerében. Elsők között vállalkozott a számítástechnika, az integrált könyvtári rendszer, az internet által nyújtott lehetőségek alkalmazására a könyvtári szakfeladatok ellátásában és a könyvtárhasználatra nevelésben. Az évek során azt is felismerte, hogy a könyvtárszakmai munka egyes területein fokozatosan tért hódító informatika egy újfajta szemléletmód kialakítására is lehetőséget ad, segítségével a tevékenység egyes elemei rendszerré szervezhető, az iskola életében betöltött szerepe felerősíthető, a szerző szavaival a könyvtáraknak **„információs csomópontnak kell lenniük az iskola életében”**. Természetesen önmagában a technika alkalmazása ezt nem képes megoldani. Ahhoz, hogy az iskolai könyvtár kibővült információs közegét, tájékoztató képességét és kapcsolati hálóját ténylegesen a célnak megfelelően lehessen mozgósítani, – a szerző hitelt érdemlő vélekedése szerint – a korábbinál *is tudatosabb menedzseri attitűdre van szükség, amely a legjobb értelemben „szolgált”* intézmény szükségleteivel, a használói kör igényeivel számolva akarja és tudja a könyvtár szolgáltatásait alakítani, fejleszteni. Ezért tulajdonít a szerző az iskolai könyvtári szakirodalomban egyelőre kevésbé megjelenő (és hozzá kell tennünk: a gyakorlatban is csak kivételesen tapasztalható) marketing szemlélet jelentőségének figyelmet. Tény, hogy az elméleti szempontból – ma már – közhelyszerű megállapítás ellenére a könyvtárostánári praxisban még eléggé bizonytalanok a marketing iskolai könyvtári alkalmazásának lehetőségei.

Ezért tekinthető hiánypótló segédeszköznek Bondor Erika munkája. Nagy érdeme, hogy a téma jeles képviselőinek (Philip Koetler, Theodor Levitt stb.) elmé-

leti megállapításait a marketing lényegéről az iskolai könyvtári gyakorlati alkalmazásokhoz szükséges egyszerűséggel és részletességgel bontja ki, értelmezi. Ha meggondoljuk, ezzel – többek között – jelentős lépést tesz a könyvtár minőségirányítási folyamatokba való beépülésének megkönnyítése érdekében is. Ennek a szemléletnek az érvényesülésével képzelhető ugyanis csak el a könyvtári működtetéshez nélkülözhetetlen alapidokumentumok célzott, a helyi körülményekhez igazodó megfogalmazása, illetőleg az iskola alapidokumentumaiban a könyvtár szerepkörének hitelt érdemlő megjelenítése is, végül így fejleszthetők ki igazán az iskola nevelési céljaihoz, tevékenységéhez igazodó könyvtári szolgáltatások. Ha az iskola vezetése, felhasználói közössége érzékeli a munkáját előmozdító, sokszor a tényleges igények előtt járó segítőkészséget, érthető módon a könyvtár fejlesztéséhez, gondjainak megoldásához is nagyobb empátiával viszonyul.

A szerző arra is rámutat, hogy nem elegendő a könyvtári alapfeladatok teljesítése, szükség van a jól végzett munka bemutatására is az intézményi és a külső kapcsolatok megteremtése érdekében. Meg kell tanulniuk a könyvtárostanároknak, hogyan lehet (kell!) a használói kör szempontjából érdekesen, vonzó módon bemutatni könyvtárukat. Fontos, hogy a használói kör lássa, hogy mindennapi tevékenységéhez, problémái megoldásához milyen segítséget tud nyújtani a könyvtár a maga sajátos eszközeivel. Így lehet bevonni az érdekelteket a könyvtári szolgáltatások formálásába, az állomány alakításába, elfogadtatni a könyvtár fejlesztési szükségleteit. Ehhez az ún. PR tevékenységhez kínál eszközöket, hagyományos és újszerű munkaformákat, informatikai kommunikációs technikákat a szerző. Hangsúlyozza az intézményen belüli és a külső potenciális partnerekkel való együttműködés fontosságát, a mindennapi interaktív kapcsolatokban megnyilvánuló szakmai egymásrataltságot, összetartozás-tudat erejét.

Kiemeli a szerző, hogy az intézmények (és könyvtárak) jelenlegi helyzetében az átgondolt, tudatos menedzsment különösen fontos kitörési pontokat találhat a fentiekben felsorolt munkaterületeken. E tartalékok mozgósítása – ma még ritkán alkalmazott – forrásokat jelenthet az iskolai könyvtárak működőképességének, elért feltételeinek és eredményeinek megőrzésében. Olyan technikákat jelent, amelyek feltételei többnyire rendelkezésre állnak, illetőleg megteremtésükre a jelenlegi körülmények között is vannak esélyek.

Mint említettem, ez a téma régóta foglalkoztatja a szerzőt. Eddigi kutatásai, szakmai publikációi a 90-es évek közepétől pontosan jelzik érdeklődésének irányultságait. Az **OKI kutatási programja keretében** egy rendkívül izgalmas tanulmányban¹ elemezte az iskolai könyvtárak innovációs törekvéseit, kiemelve, hogy egyetlen könyvtár sem lehet a sokirányú feladatkör betöltésében teljességre törekvő. Általában ott jön létre vonzó könyvtár, ahol a könyvtárostanár megtalálja az érdeklődésének, alkatának leginkább fontos szakterületet, melyen – alapfeladatai ellátása mellett – átlagot meghaladó teljesítményre képes. A felismerés a jelen kiadvány írójára is érvényes. Bondor Erika a korszerű informatikai technikák sokszínű alkalmazásának kutatásában találta meg a könyvtára, iskolája és a szakma tágasabb közössége számára azt a forrást, amely a fentiekben jelzett célok érdekében – különösebb anyagi ráfordítások nélkül – egyre hatékonyabban mozgósítható. Fejlesztő munkájának hozadéka pedig *most* felbecsülhetetlen: a könyv-

tári szolgáltatások, információ- és dokumentum-ellátás bővülését, a szakma egzisztenciális biztonságát szolgálja, a fenntartható fejlődés egyik nélkülözhetetlen segédeszközét, tartalékát jelenti.

A jelen kiadvány a korábbi kutatások összefoglalásának, rendszerező továbbfejlesztésének is felfogható. Egy szakvizsgálóhoz kapcsolódó szakdolgozati kötelezettség indította Bondor Erikát korábbi kutatásainak összegező számbavételére és a legújabb tapasztalatok alkotó felhasználására. A szakdolgozathoz nőtt ki a szóban forgó módszertani segédlet. A menedzsment – marketing – PR összefüggéseinek gyakorlatával egy korábbi tanulmányában már részletesen is foglalkozott², de az ebben foglaltakat az eltelt néhány év informatikai, kommunikációs történéseit figyelembe véve bővítette, kiegészítette.

A kiadvány különösen érdekes és újszerű információkat tartalmazó részei az iskolai könyvtár honlapjának elemzésével és az interaktivitás egyre gazdagodó lehetőségeivel foglalkozó fejezetek.

A könyvtári honlap, ill. weblapok szerkesztése olyan eszköz a szerző megállapítása szerint, melyet a könyvtárak ma még csak elvétve alkalmaznak, holott a könyvtár arculatának megteremtése, bemutatása és elfogadtatása szempontjából rendkívül hatékony eszköz lehet, ráadásul az iskolák túlnyomó többségében rendelkezésre áll az elkészítéséhez szükséges informatikai háttér. Egy korábbi, 1999-ben történt vizsgálódása alkalmával a szerző foglalkozott már a középiskolák könyvtári megjelenítésének, internetes weblapjainak beható tartalmi, technikai elemzésével. A kiválasztott 45 középiskola honlapjainak könyvtári vonatkozásairól szóló kutatási jelentés³ mind a könyvtárostánárokat, mind pedig az informatikát oktatók körében nagy érdeklődést keltett, hiszen azokban az években még korántsem volt elfogadott és általános – a NAT programja ellenére – a könyvtárnak az iskolában betöltött információs szervező, tartalomközvetítő, információs műveltséget megalapozó szerepe. Az intézmények többségében a könyvtár még távol állt attól, hogy az alakuló belső információs hálózatnak, informatikai fejlesztő programoknak részét képezze. A pedagógusok, iskolavezetők, sőt az oktatásirányítók többségének tudatában is többnyire egy hagyományos, az előttünk járó országok pedagógiai felfogásától távol álló könyvtárkép élt.

Köztudott, hogy az iskolai könyvtárak nagyobb ívű informatizálása a 90-es évek második felében kezdődött el. Érdemes visszaemlékezni a **SOROS Alapítvány** 1996-ban indított, három éves futamidejű iskolai könyvtári fejlesztő pályázatára,⁴ melynek keretében több mint másfélezer iskola gondolta át, dolgozta ki, illetőleg építette tovább könyvtár-informatikai fejlesztő elképzeléseit. A jelezett időszakban a pályázók egyharmada, kb. **félezer intézmény kapott átfogó informatikai csomagot** (hardver, szoftver, multimédia, internet csatlakozás.)⁵ Valójában ez az intenzív fejlesztési lehetőség teremtette meg az iskolai könyvtári informatizáció hazai alapjait és fogadtatta el a pályázó intézmények fenntartóival, iskolavezetőivel az iskolai könyvtár pótolhatatlan, meghatározó szerepét a tanulók, nevelők információs műveltségének megalapozásában. A pályázati programban való részvétellel világossá vált, hogy a megszerzett informatikai tudás alkalmazásának legfontosabb helye, szervező egysége a könyvtár, amely a magányitottságával, módszertani hagyományaival a legalkalmasabb arra, hogy a kor-

szerű informatikai eszközöket a hagyományos, papíralapú forrásokkal összehangoltan integrálja a tanulás, a tudásszerzés folyamataiba. A lendület azonban a pályázat lecsengésével megtört, az iskolák informatikai fejlesztésének kormányzati támogatásában alig jelent meg a könyvtár informatizálásának szándéka (ld. Sulinet program), egyre inkább a szűkebb informatika oktatás technikai felszerelésére szorítkoztak a pályázati lehetőségek. **Inkább a helyi megítélés, mintsem a központi akarat jelentett a könyvtárak számára további mozgatóerőt.** Részben a támogatás hiánya, részben szemléleti, felkészültségbeli problémák miatt az intézmények többsége jelenleg sem használja ki az informatika könyvtári hasznosításának gazdag lehetőségeit.

E történeti előzményeket Bondor Erika is megemlíti a kiadvány egyik fejezetében és részletesen bemutatja, hogy mindez mit jelentett saját iskolája könyvtárának fejlődésében. Egyúttal azt is érzékelteti, hogy milyen komoly helyi, egyéni, vezetői erőfeszítésekre, szívós kitartásra volt szükség a jelenlegi kedvező állapot eléréséhez.

Visszatérve a honlap-szerkesztésre, érdekességképpen megemlíthetnénk, hogy a SOROS pályázat 1997-es programjában meghívott pályázók – többek között – azt a feladatot kapták, hogy saját könyvtáruk honlapját tervezzék meg. Ennek következményeképpen, több mint 300 iskola (túlnyomórészt középiskola) készítette el intézményi honlapjának részeként vagy önálló home page formájában az iskolai könyvtárat bemutató weblapokat. Az első ujjgyakorlatok természetesen távol álltak még a mai professzionalizmustól, de arra feltétlenül alkalmasnak bizonyultak, hogy a könyvtárra irányítsák a figyelmet és meggyőzzenek arról, hogy az iskoláról alkotott kép gazdagodhat a honlapon megjelenő könyvtári információkkal. Másrészt a feladat vállalása közös gondolkodást, együttműködési lehetőséget jelentett az informatikát oktató pedagógusok és a könyvtárostánár között. Tudomásunk szerint azonban sok helyen nem jutott el a kezdeményezés a cselekvő megvalósításig.

Fenti kitérőmmel csak megerősíteni szerettem volna Bondor Erika 1998-as honlap készítési szándékának jelentőségét és az 1999-ben kezdeményezett felmérés indokoltságát. Az olvasóknak pedig feltétlenül figyelmébe ajánlom a kiadvány végén található táblázatot, amely az 1999-ben kiválasztott középiskolai honlapok értékelése mellett egy későbbi, 2006-ban megismételt keresés eredményeit is tartalmazza. A *honlapokról szóló fejezetben* a két időpontban tapasztaltakat egybevetve elemzi, értékeli a szerző a bekövetkezett változásokat. *A kutatásból levonható konklúzió azonban nem túl biztató.* A jelenlegi tapasztalatok szerint nem sokat változott az iskolai könyvtárak bemutatásának igénye, illetőleg a weblapok minősége. A célintézmények 62%-a továbbra sem szerepelteti honlapján a könyvtárat és csökkent a korábbi, igényes fejlesztések száma. Némi reményre jogosít azonban, hogy megnőtt (9-ről 20%-ra emelkedett) azoknak az intézményeknek az aránya, amelyek honlapjukon a könyvtár szöveges bemutatására vállalkoztak. Bondor Erika okkeresésével egyetérthetünk: valószínűleg nagyon sok fenntartó és intézményvezető még ma sem ismeri fel a könyvtár informatikai fejlesztésének jelentőségét, de – sajnos – az iskolai könyvtárostánárok informatikai felkészültsége is nagy kívánnivalókat, hiszen a technika a középiskolai könyv-

tárakban már adottnak tekinthető. Azt is hozzá kell tennünk, hogy a pedagógiai közmegítélésben, iskolavezetéstől az oktatási kormányzat támogatásáig nem vált még általánossá a könyvtár meghatározó informatikai szerepének elfogadása. A szűken értelmezett informatikai fejlesztések alig terjednek túl a számítógépterem és a multimédiaterem körén, annak ellenére, hogy a ráfordítások hatékonysága nagyságrendekkel megnövelhető lenne, ha a könyvtár, mint egyenrangú tényező is megjelenhetne az intézmények informatikai rendszerében, a fejlesztéseket előmozdító pályázati kiírásokban. Valószínűleg ez is hozzájárult ahhoz, hogy a legtöbb intézményben hiányzik még a könyvtár megjelenítésének, bemutatásának igénye.

Vélhetően ez a negatív tapasztalat indította a szerzőt arra, hogy saját gyakorlatából kiindulva részletesen ismertesse saját honlap készítésének történetét, ábrákkal bemutassa elért eredményeit, részletesen, szinte didaktikusan lépésről-lépésre követhetővé tegye azt a tartalmi és technikai fejlesztő munkát, ahogy létrehozta iskolájának könyvtári weblapjait. A szerző egész fejezetet szentel e témának és a további fejezetekben is rendre visszatér a könyvtári weblapok tartalmi kérdéseire, a menedzsmentben, a könyvtári tájékoztatásban, a dokumentum- és információ-szolgáltatásban betöltött pótolhatatlan szerepére.

A honlap szerkesztésről szóló fejezet egyébként **a kiadvány leginkább újdonságértékű része**. A szerző érdeme, hogy nem pusztán elméleti szükségletként foglalkozik a témával, hanem a megvalósításhoz szükséges gyakorlati részletességgel mutatja be – az iskolai könyvtár érdekeinek és sajátosságainak megfelelően – a működőképes honlap elkészítésének tartalmi és technikai mikéntjét. Fontos, hogy mindez korántsem a technikai újdonság bűvöletében történik, hanem a közel egy évtizedes gyakorlat józanságával. Rámutat arra is, hogy a technika lehetőségeit mindig a tartalomhoz igazítva kell alkalmazni. A technika, a formai- és a díszítőelemek, meg az animáció önmérsékletet nélkülöző, öncélú alkalmazása ugyanis inkább a mondanivaló elfedését, mintsem értelmes kiemelését „szolgálja.” A tapasztalatokkal rendelkező szakember józanságával és biztos informatikai szaktudással mutatja be a honlap szerkesztés technikai fogásait, az alkalmazható, lehívható programoktól a betűtípuson, háttérválasztáson keresztül a target és linkbeállításokig, s a honlapon belüli mozgás megkönnyítéséhez felhasználható ikonokig. Külön felhívom a figyelmet a szerző honlap szerkesztési terveire, amelyek pontosan jelzik, hogy ez a tevékenység soha nem fejeződhet be, a weblapok állandóan frissítésre, megújításra szorulnak.

A tervek közül kiemelném a könyvtár OPAC szolgáltatását, amellyel már az iskola nyitóoldaláról elérhetővé válik a könyvtár elektronikus katalógusa. Ehhez természetesen szükség van arra, hogy a könyvtár állománya teljes feldolgozottságában elektronikusan is rendelkezésre álljon. A szerzőt mindvégig az az elv vezérelte, hogy a honlapnak mindig tényleges, valós információtartalmakat kell hordoznia. A honlap csak a könyvtár által kínált meglévő, valós szolgáltatásairól szólhat. Vélekedése szerint „nem elég jól dolgozni, jó szolgáltatásokat nyújtani – mindezeket láttatni is kell, hogy megnyerjük magunknak és a könyvtárunk fejlesztésének a potenciális támogatókat, valamint a szolgáltatásainkat is széles körben meg kell ismertetnünk annak érdekében, hogy minden lehetséges felhasználó

lóhoz eljussanak.”⁶ Ennek persze a fordítottja is igaz: a jól megszerkesztett, látványos honlap csak akkor hiteles, ha ténylegesen meglévő, hozzáférhető könyvtári szolgáltatások állnak mögötte.

A fentiekhez hozzá kell tennünk, hogy Bondor Erika magyar-könyvtár szakos diplomájával vállalkozott arra, hogy tanfolyami felkészüléssel és szívós önképzéssel fokozatosan megszerezze azt az informatikus számára is dicséretes professzionalizmust, amellyel a könyvtár informatizált világát létre tudta hozni.

Csak javasolni tudom minden kollégámnak, hogy keresse fel a Berzsényi Gimnázium honlapját, a könyvtár weblapjait <http://www.berzsényi.hu/aloldal/konyvtar/index.html> és a kiadvány vonatkozó fejezetének együttes tanulmányozásával egybekötve szerezzen minél több tapasztalatot saját honlapja elkészítése előtt.

Dán Krisztina

(Bondor Erika: Iskolai könyvtárak fejlesztése, menedzselése informatikai eszközökkel. Budapest : KTE, 2007. Kis KTE Könyvek 2.)

Jegyzetek

- 1 Bondor Erika: Az iskolai könyvtárhasználat innovatív példái. Budapest : OKI PTK dokumentum, 2001.
<http://www.oki.hu/cikk.asp?Kod=konyvtar-Bondor-Iskolai.html>
- 2 Bondor Erika: Iskolai könyvtári marketing. In: Korszerű könyvtár, Finanszírozás – Gyarapítás – Menedzsmen. Budapest : Raabe, 2005. E 2.1, 1–24. p.
- 3 Bondor Erika: A középiskolai könyvtárak lehetőségei az Interneten. A budapesti Berzsényi Dániel Gimnázium Könyvtárának Weboldalai. Szakdolgozat-ELTE Könyvtártudományi és Informatikai Tanszék. Budapest, 1999
<http://www.berzsényi.hu/aloldal/konyvtar/elte1999.html>
- 4 Számítógépes iskola a nyílt társadalomért program
- 5 Dán Krisztina: „Iskolai könyvtárak megújuló szerepkörben” A Soros Alapítvány könyvtárfejlesztő pályázata (1996–1998) = Könyvtárhasználat, 1999. 6. évf., 1. szám, 1–11. p.
- 6 Bondor Erika: Iskolai könyvtárak fejlesztése informatikai eszközökkel. Budapest : 2007. KTE. Kis KTE Könyvek 2. 53. p.